

Kuka minuun saa koskea?

VALTA - teologinen symposiumi 12.-13.2.2018

OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori

Matti Tolvanen

Lähtökohta

- Demokraattinen, liberaali, moniarvoinen yhteiskunta
- Oikeusvaltio
  - Viranomaisten toiminnan pitää perustua lakiin
  - Oikeus kyseenalaistaa viranomaisen toiminta
- Perustuu luottamukseen
  - Kansalaiset luottavat toisiinsa
  - Kansalaiset luottavat viranomaisiin
  - Itsemääräämisoikeutta ja yksilön vapautta kunnioitetaan
- Kun luottamus pettää, alkavat pakkotoimet
  - Pakkokeinon käyttö ei ole suostumuksenvaraista, siihen ryhdytään kohteen tahdosta riippumatta
  - Suostumukseen perustuvat toimet ovat asia erikseen

Lailla säätämisen vaatimus (Eduskuntalaki)

- Pakkokeinojen lajit
  - Esimerkiksi kiinniotto, pidättäminen, vangitseminen, kotietsintä, puhalluskoe, verikoe, puhelinkuuntelu, henkilönkatsastus
  - Eriasteista: paikalta poistamisesta elinikäiseen eristämiseen saakka
  - Mikä vaikuttaa: rikoksen tai uhkan vakavuus ja pakkokeinon ankaruus (intressivertailu)
  - Pakkokeino#voimakeino
  - Voimakeinot pakkokeinojen käytössä
    - Lukkojen avaaminen
    - Kiinnipitäminen
    - Kaataminen
    - Sitominen
    - Kovat voimakeinot (lyöminen, pakkopysäytys, lamauttaminen, tainnuttaminen, ampuminen)

Lailla säätämisen vaatimus

- Pakkokeinon peruste
  - Rikos
    - Tarkka sääntely (PKL)
  - Yleinen järjestys ja turvallisuus
  - Ihmisten tai omaisuuden suojaaminen
  - Ihmisen itsensä suojaaminen
    - Tarkka sääntely (Poliisilaki)
  - Hoitoon, kasvatukseen, lastensuojeluun ja koulurauhaan liittyvä tarve
    - Sääntely epäyhtenäistä ja aukollista
    - Oikeusturvaongelma?
    - Juristerian vaara?

Lailla säätämisen vaatimus

- Pakkokeinon kynnys
  - Laissa on eritasoisia kynnyksiä
    - On syytä olettaa
      - Takavarikko
    - Voidaan erittäin pätevin perusten olettaa
      - Kotietsintä muun kuin epäillyn luona
    - On todennäköistä
      - Pidättäminen, vangitseminen
    - Erittäin suuri merkitys rikoksen selvittämiseksi ja selvittäminen muutoin mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa
      - DNA-testi muulle kuin epäillylle

Lailla säätämisen vaatimus

- Kuka saa käyttää?
  - Poliisi
    - Esimerkiksi kiinniotto, pidättäminen, kotietsintä
  - Raja, tullit, sotavoima
  - Syyttäjä
  - Rikosseuraamuslaitos
    - Pääasiainen kohde vangit
  - Tuomioistuin
    - Esimerkiksi vangitseminen, telekuuntelu
  - Jokainen
    - Yleinen kiinniotto-oikeus
    - Itseapu
    - Myös voimakeinot sallittuja (ei samassa laajuudessa kuin poliisilla)

Oikeussuoja

- Kuuleminen ennen pakkokeinoon ryhtymistä pääsääntönä
  - Poikkeukset
    - Kiireellisyys
    - Tarve turvata (salainen) pakkokeino
    - Henkilön suojaaminen
    - Pakkokeinon kohteen kyvyttömyys muodostaa tai ilmaista tahtoaan
      - Pienet lapset
      - Muistisairaat
      - Muutoin sairautensa puolesta kyvyttömät ilmaisemaan tai muodostamaan tahtoaan

Oikeussuoja

- Valitus
  - Tuomioistuimeen
    - Esimerkiksi kotietsinnästä
- Kantelu
  - Hallinnon sisäinen
  - Laillisuusvalvojille
- Hyvitys
  - Aineellinen ja aineeton vahinko
  - Tyypillinen hyvityksen muoto ”koppikorvaus”
- EIT
- Oikeus käyttää avustajaa (ja tulkkia) myös pakkokeinoasioissa

Oikeustieteilijä vaikuttajana?

- Oikeustieteen tutkija on myös osa tutkimuskohdettaan
- Keheh vaikutetaan?
  - Tieteellinen julkaiseminen
    - Monografiat, artikkelit
    - Lukijoina tutkijayhteisön jäsenet, tuomarit, syyttäjät, asianajajat, poliisit, opiskelijat
    - Tulkintasuositukset eli oikeudellisesti argumentoidut tulkintaennusteet
    - Oikeuskäytännön kritiikki
    - Vaikutus oikeus- ja viranomaiskäytäntöön
    - Vaikutus lainsäätäjään
    - Ratkaisevaa on argumentaation uskottavuus
    - Vastuu tiede- ja oikeusyhtiön sisäistä

Oikeustieteilijä vaikuttajana?

- Kehen vaikutetaan?
  - Mediajulkisuus, myös sosiaalinen media
    - Suuri yleisö
    - Lainsäätäjät (poliitikot)
    - Viranomaiset
    - Eettiset näkökohdat korostuvat
      - Oikea tieto
      - Väärinkäsitysten poistaminen
      - Ei pelon lietsontaa
      - Pohjana oma oikeudellinen ammattitaito (tieto ja kokemus)
        - Pitää oivaltaa myös oman osaamisen rajat
      - Kansanomaistamisen vaikeus?
      - Vaikutus yleiseen mielipiteeseen kiistaton
      - Oma vastuu on tunnettava!